

Kazna u Škotskoj: kaznena kultura i kazneni nacionalizam nakon Brexita

Krešimir Petković

**Uz tezu o kulturi nasilja u
Škotskoj, u kratkoj priči o nasilju
i kažnjavanju, osvrnut ću se
ponajprije na tezu o kaznenom
nacionalizmu, koja kaznenu
politiku u složenim državnim
zajednicama povezuje s političkim
odnosima među nacijama i
federalnim jedinicama**

U jednoj od epizoda svojih popularnih kulinarskih putopisa, Anthony Bourdain razgovara s Johnom Carnochanom, škotskim inspektorom, umirovljenim nakon gotovo četrdesetogodišnje karijere. Carnochan se ponajviše bavio krvnim deliktima u istočnom dijelu Glasgowa, "gdje su stvari grublje, gdje se, prema pučkoj legendi, moraš boriti svaki dan da bi preživio". Inspektor u razgovoru opisuje tradicionalne metode odgoja koja se uklapaju u ponuđenu Bourdainovu naraciju o Glasgowu i Škotskoj: "U Škotskoj, ako si dječak u Škotskoj, imaš 9 ili 10 godina i dolaziš kući iz škole, a veliki tip te namlati i plačući dolaziš kući mami, znaš što će ona napraviti? Zagrlit će te i nakon toga ti reći da se vratiš i središ ga. Da ti to više nitko nije napravio. Takvi smo mi" (CNN, 2015).

Na opisane se kulturne obrasce nadovezuju metode policijskog rada. U naraciji, policija je reaktivna retribucijska instanca, s rudimentarnim shvaćanjem generalne prevencije: "tradicionalan pristup bio je otići na teren, razbiti par glava i baciti par počinitelja iza rešetaka." No u bavljenju "huliganskim nasiljem" Carnochan i jedan njegov kolega osnovali su jedinicu za smanjivanje nasilja – *Violence Reduction Unit* – koja je problemu pristupala kao problemu "javnog zdravlja", metodama prevencije i socijalnog rada, pomičući se iz sfere kaznene u široku sferu socijalne politike (VRU, 2014). Premda inspektor priznaje kako nasilja u Škotskoj i dalje ima, posebno u Glasgowu, "tradicionalno grubom gradu" ("tučnjave su tučnjave, to je i dalje tamo"), ono je povijesno gledajući na niskoj razini, a kao turistička destinacija, čak i za one koji poput Bourdaina pri izlasku vole prekomjerno uživati u alkoholu i posljedično upadati u slaboumne

nevolje, Glasgow je siguran grad: "Ali statistički gledano, ako ne živiš ili ne dolaziš iz Glasgowa, šanse da ćeš postati žrtvom nasilničkog napada u Glasgowu su otprilike nula posto." Tako je zaključio umirovljeni policajac pa su obojica prionuli indijskoj kuhinji (CNN, 2015).

Diskurs o kaznenom nacionalizmu i sam može biti nacionalistički u najširem smislu da u kolektivnoj prezentaciji iskrivljuje stvari, pozitivno i romantično prikazujući jedan kolektiv u odnosu na negativan prikaz drugoga, zanemarujući ili iskrivljujući činjenice

Čini se kako ova razmjena, unatoč njezinu ironičnom tonu i sadržaju, sugerira postojanje određene kulture nasilja koja odgovara stereotipu brđanske prekaljenosti. Je li riječ o sadašnjosti ili prošlosti, istini ili folkloru? Kako je to povezano s politikom kažnjavanja? Uz tezu o kulturi nasilja u Škotskoj, u kratkoj priči o nasilju i kažnjavanju, osvrnut ću se ponajprije na tezu o kaznenom nacionalizmu, koja kaznenu politiku u složenim državnim zajednicama povezuje s političkim odnosima među nacijama i federalnim jedinicama. Diskurs o kaznenom nacionalizmu i sam može biti nacionalistički u najširem smislu da u kolektivnoj prezentaciji iskrivljuje stvari, pozitivno i romantično prikazujući jedan kolektiv u odnosu na negativan prikaz drugoga, zanemarujući ili iskrivljujući činjenice. U Škotskoj će to donekle biti slučaj, ali taj diskurs sadržava zanimljivu i politološki izazovnu tezu da politika međunacionalnih i međuentitetskih odnosa u složenim zajednicama traži različite subpolitičke niše u kojima će se manifestirati poput kulture ili sporta, uključujući razlike u politici kažnjavanja. Primjerice, ako su, u vrijeme komunističke Jugoslavije, postojale empirijske razlike u politici kažnjavanja u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji ili ako danas postoje u Bosni i Hercegovini, ta je shema zanimljiva u potrazi za objašnjenjem razlika u kažnjavanju. Stoga se vrijedi posvetiti pojmu koji slučaj Škotske dobro ilustrira. Na kraju se teksta kratko bavim najnovijim razvojem događaja s obzirom na izlazak Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije.

Kultura nasilja i kaznena politika

Škotska "ima odvojen sustav kaznenog pravosuđa i kazneni sustav od onoga Engleske/Walesa", ali i "odvojenu povijest u pogledu kontrole zločina, kaznene politike i kriminološkog znanstvenog istraživanja" (McAra, 2008). I prije devolucije, Škotsko ministarstvo u Edinburghu (*Scottish Office*), pod državnim tajnikom za Škotsku, bilo je poprilično autonomno u odnosu na Westminster, pa McAra piše o "progresivnoj" birokraciji koja je

vodila kaznenu politiku bližu onoj iz 1960-ih i duhu poslijeratne države blagostanja, dok je u Engleskoj i Walesu kazneni zaokret poprimao jasne konture. Nakon što su Novi laburisti donijeli *Zakon o Škotskoj* 1998. godine, stvoreni su i formalni okviri za samostalno upravljanje. Škotska je dobila svoje ministarstvo pravosuđa, koje u pitanjima maloljetničkog pravosuđa – koje je, na tragu uvodne odgojne vinjete, posebno zanimljivo u kontekstu ispitivanja teze o kulturi nasilja – dijeli nadležnost s ministarstvom obrazovanja.

No, kakav je to učinak imalo na kaznenu politiku? U nedostatku formalizirane autonomije, potreba za distinkcijom od Engleske održala je stariju socijalnu tradiciju škotske kaznene politike, koja je komotno opstajala s kulturom nasilja koja se nerijetko pripisuje britanskom sjeveru. Premda su se znakovi promjene politike pojavili ranije u 1990-ima, čvršće kažnjavanje i politizacija nasilja koju su, slijedeći Clintona, dramatizirali Blair i Novi laburisti, u Škotskoj nisu uzeli maha kao u Engleskoj

Povećani institucionalni kapaciteti kažnjavanja pojavili su se istovremeno s prestankom potrebe za distinkcijom u "kulturi" kaznenopolitičkog pristupa

i Walesu. Prema argumentaciji zastupnika teze o kaznenom nacionalizmu, tek je devolucija, paradoksalno, otvorila vrata oštrijem kažnjavanju i razvoju kaznene države. Povećani institucionalni kapaciteti kažnjavanja pojavili su se istovremeno s prestankom potrebe za distinkcijom u "kulturi" kaznenopolitičkog pristupa. Razlozi promjene u kaznenoj politici bili su političke prirode. Ili je to barem jedna moguća naracija o kažnjavanju u suvremenoj Škotskoj, koju škotske autorice nude o razvoju

Stereotip osornoga škotskog brđanina na prvu ipak ne funkcionira u objašnjenju, jer je problem danas u većoj mjeri vezan za urbana područja, što ne priječi da se nasilje i dalje diskurzivno zahvaća kao kultura, primjerice donekle slično kao što je to slučaj s krvnom osvetom na Kosovu

kaznenih institucija nacije kojoj pripadaju. Ta će se naracija, još jednom slijedeći uvodni anegdotalni prkos idealizmu liberalnoga odgoja, posebno osvrnuti na kažnjavanje mladih.

Škotska kaznena povijest sugerira paradoks više razine nasilja i razmjerno blage kaznene politike. "Škotska ima reputaciju nasilne zemlje" (McAra, 2008: 485). Ta se reputacija potvrđuje u istraživanjima koja pokazuju veći broj napada i prijetnji u odnosu na europski prosjek. Škotska tako i dalje ima jednu od

Povijesni prikazi naglašavaju ulogu socijalnoga rada u škotskom kaznenom pravosuđu u kontrastu s onim u Engleskoj i Walesu

najvećih stopa ubojstava u Europi, a "viktimizacija muškaraca" dvostruko je veća nego u Engleskoj i Walesu, posebno kad je riječ o ubojstvima hladnim oružjem (jednako tupim i oštrim) i udarcima nogama i rukama, koji su "znatno češći u toj jurisdikciji" (McAra, 2008: 485, 486). Stereotip osornoga škotskog brđanina na prvu ipak ne funkcionira u objašnjenju, jer je problem danas u većoj mjeri vezan za urbana područja, što ne priječi da se nasilje i dalje diskurzivno zahvaća kao kultura, primjerice donekle slično kao što je to slučaj s krvnom osvetom na Kosovu (usp. Požidajev, 2007).¹ Kako svjedoči sljedeći navod, u kojemu kultura visoko kotira kao oruđe objašnjavanja, on je posebno naglašen u Glasgowu (ni drugi najveći grad u Škotskoj, Edinburgh, nije lišen sličnih problema): "Visoka stopa ubojstava u Glasgowu povezana je s koncentracijom čimbenika: džepovi iznimne deprivacije u pojedinim četvrtima, kultura nošenja noževa među mladim muškarcima, konfesionalno i nogometno nasilje, organizirani kriminal i kultura bandi, kultura teškog opijanja u paru s lokalnim 'antijunacima' u vidu 'grubijana iz Glasgowa'" (McAra, 2008: 486).²

Premda su nasilje mediji počeli politizirati kao izraz društvene krize, dugo vremena ono nije koreliralo s oštrom kaznenom politikom. Primjerice, za komparativno gledajući izrazito nisku granicu kaznene odgovornosti od osam godina, koja je za dvije godine niža od ionako veoma niske engleske, očigledno postoje razlozi koji se vjerojatno mogu tražiti negdje u gornjima navodima o "kulturi" nasilja, odnosno pokušaju države da se s njom represivno nosi, no kazneni procesi za djecu vodili su se izrazito rijetko, najčešće u ekstremnim slučajevima silovanja ili ubojstva (McAra, 2008: 483). Povijesni prikazi, naime, naglašavaju ulogu socijalnoga rada u škotskom kaznenom pravosuđu u kontrastu s onim u Engleskoj i Walesu što je također naznačeno uvodnim policijskim impulsom da se "proaktivnije" pozabavi uzrocima nasilja. U Škotskoj socijalni radnici izrađuju izvješća za potrebe donošenja presude, prate izvršenje kazne i nadziru uvjetno otpuštene kažnjениke, one koji služe kaznu rada u zajednici i one na kušnji, tj. novohrvatskim kaznenopolitičkim rječnikom, probaciji. *Zakon o socijalnom radu* iz 1968. (*Social Work Act*) "stavio je socijalni rad u srce pogona kaznenog pravosuđa, ukinuvši stariju specijalističku probacijsku službu i transferirajući njezine funkcije novoosnovanim uredima za socijalni rad na razini lokalnih vlasti", a u području maloljetničkog pravosuđa posebno je važna bila Kilbrandonova filozofija, nazvana prema čelniku povjerenstva za procjenu sustava maloljetničkoga

pravosuđa iz 1960-ih: ta je filozofija naglašavala "minimalnu intervenciju i izbjegavanje kriminalizacije i stigmatizacije, u najboljem interesu djeteta" (McAra, 2008: 489). Nakon Kilbrandonova izvješća iz 1964. maloljetnici su u praksi bili dekriminalizirani do šesnaeste godine (Croall, 2006: 590). Etiologija dječjih prijestupa trasirana je u procesu odgoja, obiteljskoj i socijalnoj okolini, pa je rehabilitacija u sklopu tako prosvijećene kaznene politike inzistirala – kako će se reći unutar diskursa socijalnoga rada – na "holističkom pristupu". Može se primijetiti da je takav idealizam u određenoj napetosti s pristupom majke u uvodnoj vinjeti, koja dijete šalje natrag u kreševo, ali razrješavanju napetosti naracije pozabavit ćemo se na kraju teksta. Po konstataciji određene kulture nasilja i pokušaja da se tretira prosvijećenim sredstvima socijalne politike, možemo u priču uvesti kazneni zaokret, odnosno naraciju o strožem kažnjavanju i popunjavanju škotskih zatvora koje je obilježilo početak tisućljeća.

Devolucija i kazneni zaokret

Razvoj kaznene politike u protekla dva desetljeća ipak je donio zaokret prema strožem kažnjavanju. Kaznena politika koju su promovirali Konzervativci, a zatim Novi laburisti, nije zaobišla Škotsku. *Zakon o djeci* iz 1995.³ stavio je naglasak na procjenu rizika, umjesto povijesnoga naglašavanja najboljeg interesa djeteta (McAra, 2008: 491). Problem nasilja u društvu zahvaćala je kaznenija retorika, a nakon devolucije, Škotska je ubrzo zahvaćena "masivnom ekspanzijom 'arhitekture' kaznenog pravosuđa na nacionalnoj i lokalnoj razini; doista, preko 100 novih institucija uspostavljeno je nakon 1998" (McAra, 2008: 490), što je kontekst u koji treba smjestiti i prosvjećenije napore umirovljenog inspektora. Uz promjene u temeljnoj regulaciji – poput *Zakona o kaznenom pravosuđu* iz 2003. godine,⁴ koji

Razvoj kaznene politike u protekla dva desetljeća ipak je donio zaokret prema strožem kažnjavanju

je predvidio doživotni nadzor za najnasilnije prijestupnike i Odjel za upravljanje rizikom zadužen za provedbu te politike, ili *Zakona o protudruštvenom ponašanju* iz 2004⁵ – pokrenuti su brojni programi i inicijative, pod retoričkom egidom poznatih laburističkih slogana kako treba biti čvrst i prema uzrocima zločina i držati se onoga što radi u praksi (McAra, 2008: 491-492).

Tako su, u svojevrsnoj hiperinstitucionalizaciji nakon devolucije, škotsku kaznenu politiku zahvatile brojne formalne i sadržajne promjene koje su povećale zahvat kaznene politike. Kaznena politika u Škotskoj po svojem je diskursu, normama i učincima u promatranome razdoblju slična onoj u Engleskoj i Walesu. Zlatno doba države blagostanja, vjerojatno u većoj mjeri izraz političke romantike i optimizma sjećanja, nego realistična dijagnoza, u konačnici je zamijenila veća kaznenost. No, postoji jedna razlika u povijesnom putu, koja, uz pojam kulture, u igru uvodi deklarirani pojam kaznenog nacionalizma. Škotski će autori, naime, naraciji o povećanoj kaznenosti ipak dodati da

je velferistička politika u Škotskoj bila snažnija i nešto dulje izdržala, zbog "posebne prirode škotske civilne i političke kulture – s većim naglaskom na pružanje društvene pomoći i uzajamnu podršku" (McAra, 2008: 493).⁶ U toj su naraciji identitetska politika i škotski nacionalizam poslužili kao brana strožoj kaznenoj politici zato što je ona označena kao nešto strano, engleski uvoz u odnosu na koji treba zadržati razliku u sadržaju politike iz identitetskih razloga. Velferizam je, dakle, cvjetao zato što je mogao biti škotski, nasuprot engleskoj kaznenosti: "Od ključne je važnosti bio način na koji je 'kvazi država' u obliku Škotskog ministarstva i elitnih mreža javnih politika (koje se sastoje od

Kazneni se nacionalizam dobro uklapa u širu logiku politizacije subpolitičkoga. Ona podrazumijeva da se u složenim zajednicama politička artikulacija prebacuje u različite subpolitičke sfere poput kulturne politike ili u ovom slučaju kaznene politike

ravnatelja u sustavu socijalnoga rada, sudstva, tužiteljstva i ključnih znanstvenika) bila u mogućnosti oblikovati polje ekspertize i smisleno ga spojiti s glavnim diskursom škotstva [*Scottishness*]" (McAra, 2008: 493).

Kakav je učinak imala stečena autonomija na kaznenu politiku kao područje kaznenoga nacionalizma? Devolucijom, s perspektivom državne samostalnosti, taj je naboj nestao. Kako piše McAra, velferizam je izgubio zaštitu političkoga identiteta. Prestala je potreba da se Škotska definira kao "drugi" u odnosu na Englesku, a ishod je bila "'detartanizacija' škotskoga pravosuđa za odrasle i za maloljetnike" (McAra, 2008: 494). McAra nacionalistički zaključak ističe ironiju kaznenoga zaokreta u Škotskoj, povezujući, u konačnoj diskurzivnoj operaciji, velferizam i škotski nacionalni identitet:

Taj navlastiti pristup zločinu i kazni posljedično je erodirao u onoj točki povijesti (devolucija) kada se moglo očekivati da će sve škotsko procvjetati. U razdoblju nakon devolucije, kontrolu zločina i kaznenu politiku upotrebljavalo se kao mehanizme za izgradnju političkoga kapaciteta, a problem zločina je 'napuhan govorom', u kontekstu smanjivanja razine zločina i niže razine nelagode u javnosti u vezi s rizikom viktimizacije od zločina (McAra, 2008: 500).

Valja istaknuti kako ovaj pristup u objašnjenju javnih politika kombinira političku kulturu i institucije, svrstavajući se, politološki gledano, u široke okvire historijskoga institucionalizma. Drugim riječima, posrijedi su institucije kao nositelji tradicije. U nekoliko godina starijem tekstu, pisanome u žanru sistemske teorije, McAra nastoji obrazložiti stabilnost velferizma u

Škotskoj pozivajući se na različite škotske demokratske tradicije. Ona smatra kako su "problemi upravljanja unutar Škotske postupno...bili artikulirani kao *ustavna* prije nego kaznena kriza, s ponovnim izbijanjem identitetske politike, porastom pritiska za samoupravom i pojačanim građanskim neposluhom prema nepopularnim politikama" (McAra, 2005: 292). Nakon gubitka državnosti početkom 18. stoljeća demokratske su tradicije u Škotskoj, u toj interpretaciji, nosile kalvinistička Škotska crkva (*Church of Scotland*), u kojoj je prisutna "demokratska kontrola koju provode pojedinačne kongregacije nad središnjim institucijama" i demokratičan obrazovni sustav, ujedno i nositelj nacionalnoga identiteta; McAra prikazuje Škotsku u kojoj demokracija i nacionalni identitet doslovce cvjetaju u građanskome društvu, uz prisutnost socijaldemokratskoga naslijeđa (tzv. *Clydesideism*): "Demokratske tradicije unutar Crkve i obrazovnog sustava bile su popraćene jakom socijalističkom tradicijom, posebno na lokalnoj razini" (McAra, 2005: 294). Unatoč društvenim i ekonomskim promjenama, ta je politička tradicija još uvijek živuća. Ona je bitno utjecala na "kaznenu kulturu" koja promovira naznačeni kazneni velferizam (*penal welfarism*) koji McAra definira kao "u osnovi rehabilitacijsku orijentaciju, usmjerenu na poticanje bihevioralne promjene i reintegracije prijestupnika natrag u zajednicu; zasnovanu na širem političkom angažmanu na unaprjeđivanje društvene pravednosti" (McAra, 2005: 297). McAra je tada zaključila kako je "škotski sustav, za razliku od svojih pandana u Sjedinjenim Državama, Engleskoj i Walesu, uspio *apsorbirati* izazove" pri čemu su "pritisci iz okoliša bili posredovani nizom lokaliziranih političkih i kulturnih procesa (koji se specifično odnose na elitne mreže javnih politika i obilježja škotske civilne kulture)" (McAra, 2005: 285). Čini se da smo daleko odmaknuli od grubijana i osornih brđana te kulture nasilja u kojoj se kolektivni mladih povremeno obračunavaju noževima.

Kazneni nacionalizam: akademski mitovi i javne politike

Koliko je od te naracije istinito? Croall u nešto ranije pisanome tekstu daje manje romantičan prikaz od McAra. Retorika kaznenosti postojala je prije devolucije, ali i tradicija kaznene strogosti. Primjerice, škotski su zatvori povijesno bili na zlu glasu.⁷ No isto tako, Croall ističe utjecaj filozofije Kilbrandona, te zaključuje kako su različiti aranžmani kontrole ponašanja ipak bili malo manje kazneni nego u Engleskoj, pa "kognitivna bihevioralna terapija" nije sasvim nadomjestila "personaliziraniji i holistički" pristup škotskoga socijalnog rada (Croall, 2006: 595). Croall je zaključila kako "škotski sustav kaznenog pravosuđa nakon devolucije pokazuje znakove i konvergencije i divergencije s Engleskom i Walesom i širim globalnim utjecajima", ali je, kao i McAra, primijetila ironiju da je konvergencija osnažila nakon veće razine škotske samostalnosti (Croall, 2006: 602). Jedan dio naracije o škotskoj iznimnosti svakako treba pripisati kaznenom nacionalizmu, koji se pojavljuje ako politička težnja u akademskoj literaturi. Na razini akademskih publikacija, domaće se kaznene prakse nerijetko romansiraju u prezentaciji globalnoj akademskoj publici.⁸ Nasuprot tome, umjereni kazneni nacionalizam približava se stvarnosti, prebacujući se

s razine akademske projekcije na, koliko je to moguće, razmjerno uvjerljiv opis "sâme stvari". Važnost razlika u kulturama, u smislu prevladavajućih dispozicija za djelovanje, tradicijske inercije u populaciji i institucijama, nipošto ne treba zanemariti, kao i kaznenu politiku kao područje djelovanja nacionalizma i identitetske mobilizacije, posebno u složenim državama. Kada je potreba za tim razlikama politički relativizirana, brane kaznenom zaokretu koji je zahvatio Ujedinjeno Kraljevstvo bile su izbrisane, dok su nove institucije dobile poticaj da djeluju. Kazneni se nacionalizam dobro uklapa u širu logiku politizacije subpolitičkoga. Ona podrazumijeva da se u složenim zajednicama politička artikulacija prebacuje u različite subpolitičke sfere poput kulturne politike ili u ovom slučaju – uzetome kao ilustracija, a ne sustavno empirijsko ispitivanje precizno operacionaliziranog pojma – kaznene politike. Njezina logika sugerira da bi eventualni škotski put u neovisnost *ceteris paribus* mogao zaoštriti kaznenu politiku.

Kao što je poznato, taj se put nije realizirao. Na referendum o škotskoj neovisnosti, održanome u rujnu 2014. godine, preko 55 posto bilo je za ostanak u Ujedinjenome Kraljevstvu, s odzivom birača od gotovo 85 posto. Dogodilo se, međutim, nešto dalekosežnije, što također povećava interes za istraživanje kaznenoga nacionalizma: izlazak više federalne jedinice iz nadnacionalnog poretka čije su se federalističke ambicije nakon zamaha u 1990-ima i 2000-ima istopile, ali koji je i prije *Lisabonskog ugovora* imao ambiciju snažno zahvatiti područje kaznene politike. Ujedinjeno Kraljevstvo odlučilo je izaći iz Europske unije, a realizacija samog Brexita na koji se ova složena državna zajednica odlučila u lipnju 2016. još uvijek je nejasna. To vrijedi i za spekulacije o eventualnom novom škotskom referendumu o neovisnosti, a pogotovo za eventualni utjecaj ovih događaja na kaznenu politiku, pa je o njima nezahvalno pisati.⁹ Škotska je u posljednjih godina nastavila relativizirati romantiziranu tradiciju kaznene blagosti, ali se i suočavati s posljedicama jačega kaznenog zahvata. U tom smislu valja upozoriti na opći trend kaznene štedljivosti s kojima se suočavaju države koje prenapregnu zatvorske kapacitete. Razlike u vezi s kaznenim

Upravljanje nasiljem oblikuju kulturni obrasci dugoga trajanja, ali institucionalizirane političke tradicije i politike koje nastaju, mijenjaju se i nestaju u kraćim razdobljima

nacionalizmom, u koji se mogu učitati normativno nabijene preferencije o javnim politikama, imaju naličje u kaznenoj konvergenciji, sličnostima kaznene politike i lakoći transfera kaznenih tehnologija i rješenja. Posrijedi je prepoznatljiv diskurs vlade koja odluči smanjiti kaznenu populaciju ne želeći se izložiti riziku prigovora za kaznenu blagost: "Politička strategija bit će poznata iskusnim promatračima kaznene politike: moraš se doimati čvrstim prema ozbiljnim prijestupnicima kako bi dekarcerirao one na drugom kraju ljestvice" (Tata, 2015). Usvojen je broj 29 - ožujak 2017.

Zakon o nadzoru otpuštanja zatvorenika 2015,¹⁰ a zatvorska se populacija smanjila.¹¹

Što se tiče kulture nasilja s kojom smo počeli, o njoj je u konačnici teško ozbiljno govoriti bez određenoga etnografskog

Kazneni nacionalizam kao oruđe objašnjenja kaznene tradicije ili barem kaznene politike taktički se koristi u akademskim krugovima, ali to ne znači da u pojedinim okolnostima nije riječ o činjenično utemeljenoj pojavi. On i dalje ostaje empirijski zanimljiv politološki pojam, kada se u okvirima političke dinamike složenih političkih zajednica nastoji objasniti strože, blaže ili drukčije kažnjavanje, svih ili pojedinih subjekata

osjećaja koji kuhar putopisac posjeduje (za razliku od ovoga politologa koji je, što se britanskoga sjevera tiče, dogurao najdalje do Nottinghama, grada poznatog po legendi o šerifu koji se našao u sukobu s romantiziranom skupinom socijalno osjetljivih razbojnika). Mnogo toga u nekom razdoblju zaobiđe statistiku bez da je iskorijenjeno, i može se najbolje naći tek u interakciji i praktičnome osjećaju koji funkcioniraju na terenu kulture. Sudeći prema novinskim napisima, kultura nasilja nije eliminirana, kako priznaje i inspektor Carnochan. Folklorno je obilježila novije političke prijelomne točke, upravo u Glasgowu, jednom od gradova koji su većinski bili za škotsku neovisnost. Dan nakon referenduma o neovisnosti, skupina pijanih skinheda *dotepla* se na George Square – ako je vjerovati novinama, tamo su dospjeli iz unionističke pivnice Loudon Tavern, smještene u obližnjoj Duke Street. Mahalo se s jedne strane Union Jackom i pjevalo *Rule, Britannia!*, dok su s druge strane podržavatelji neovisnosti pjevali *Flower of Scotland*, pomalo kao u *Kinu Lika*, samo na škotski način. Pijani unionisti fizički su napali separatiste, izvikivalo se rasističke uvrede, a sve je zaključeno s desetak uhićenja (Brooks, 2014).

Zaključak

Na osnovi ove ne pretjerano dramatične folklorne političke crtice ne želim otići predaleko sa zaključcima. Kultura koja se sama formira u duljem trajanju ishod je niza faktora, što vrijedi i za kulturu nasilja, i teško se mijenja javnim politikama. Upravljanje nasiljem oblikuju kulturni obrasci dugoga trajanja,

ali institucionalizirane političke tradicije i politike koje nastaju, mijenjaju se i nestaju u kraćim razdobljima. Objašnjenju nasilja i kažnjavanja valja pribrojiti brojne druge faktore, u sferi političke ekonomije, ali i biopolitike starenja populacije i migracijskih kretanja: dosta pojavnih oblika nasilja koji se nalaze u pozadini ovog teksta statistički se povezuje s mladim muškarcima, a jedan od neobično čvrstih pokazatelja, na kojemu se gradi teorija dezistencije ili popuštanja, govori o prosječnom opadanju sklonosti nasilnim zločinima sa starenjem. U Škotskoj kao i u ostatku Europe, populacija stari, a ekonomija se mijenja. Kultura nasilja kao i kaznena politika reguliraju poredak i društvene odnose u tom kontekstu. Nasilje se može vratiti ili poprimiti nove oblike kada se za to steknu odgovarajući uvjeti. U okolnostima institucionalizirane politike i političke kulture, ima smisla govoriti o kaznenopolitičkim tradicijama koje oblikuju nasilje i kažnjavanje. Pokušao sam na škotskom slučaju pokazati kako je kazneni nacionalizam jedan dio te priče, donekle stvarna snaga ali i romantizirano samotumačenje akademskih pripadnika kolektiva koji po nizu pitanja mogu imati različite političke preferencije (primjerice, autonomija ili federalizam; socijalna država ili deregulacija) koje vrijednosno dolaze do izražaja u naracijama o kaznenoj politici. Treba li Škotima, na kraju ove priče, vjerovati?

Scots are a bunch of frauds. Anyone has a teenager at home? Da su Škoti prevaranti, usporedivši ih po mnogo političkih točaka s bihevioralno nemogućim tinejdžerima koji nešto istovremeno žele i ne žele, izrekao je Mark Blyth, politolog i profesor političke ekonomije na Sveučilištu Brown, u diskusiji nakon jednoga jesenskog njujorškog izlaganja 2016. na kojemu je predvidio Trumpovu pobjedu. Rečenica ipak nije šovinistička ili uvredljiva, barem ne kada se smjesti u kontekst: izrečena je snažnim škotskim naglaskom od čovjeka koji inače nema dlake na jeziku. Blyth je Škot, rođen u Dundeeju, gradu s najvećim postotkom birača koji se izjasnili za neovisnost, ali čini se, nimalo impresioniran patosom Gibsonova Bravehearta kad je riječ o škotskom nacionalizmu, prema kojemu treba imati skepse kao i prema drugima, izvan konteksta političke ekonomije i ostalih empirijskih korektiva neumjerenoga domoljublja. S tom ambivalentnošću želim zaključiti ovaj tekst. Kazneni nacionalizam kao oruđe objašnjenja kaznene tradicije ili barem kaznene politike taktički se koristi u akademskim krugovima, ali to ne znači da u pojedinim okolnostima nije riječ o činjenično utemeljenoj pojavi. On i dalje ostaje empirijski zanimljiv politološki pojam, kada se u okvirima političke dinamike složenih političkih zajednica nastoji objasniti strože, blaže ili drukčije kažnjavanje, svih ili pojedinih subjekata.

Bilješke

- 1 Požidajev piše o predpolitičkoj kulturi ophođenja koja opterećuje postkonfliktno Kosovo, a u kojoj je "decentralizirano tradicionalno nasilje norma" Ukratko, na Kosovu su rat, siromaštvo i razmjerna izolacija relativizirali fragilni proces modernizacije i raspršili normativni poredak države u korist "jačanja tradicionalnih albanskih institucija kao što obitelj, klan i običajno pravo" (Požidajev, 2007: 4, 5).
- 2 Prema najbolje ocijenjenoj definiciji u internetskom Urbanom rječniku, "grubijan" (*hard man*) jest jednostavno "onaj

tko se ne boji potući i može podnijeti puno batina i pića" ilustrirano navodom "*Razbio je bocu na glavi izbacivača. Koji grubijan*" (UD, 2006). S obzirom na specifične mazohističke elemente, "grubijan" nema ekvivalenta u vokabularu subkulturnoga zahvaćanja nasilnih praksi u Hrvatskoj, no možda bi se parcijalna sličnost, barem na razini kolokvijalnog izražavanja u hrvatskome glavnom gradu, mogla pronaći u izrazima poput "frajer" ili "faca".

- 3 *Children (Scotland) Act*, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/36/contents> (pristupljeno 30. lipnja 2012.).
- 4 *Criminal Justice (Scotland) Act*, <http://www.legislation.gov.uk/asp/2003/7/contents> (pristupljeno 30. lipnja 2012.).
- 5 *Anti-Social Behaviour (Scotland) Act*, <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2004/10/20154/45720> (pristupljeno 30. lipnja 2012.).
- 6 McAra inzistira na tome da postdevolucijski razvoj nije dokinuo opisane diskurzivne utjecaje. Ona piše kako "dokazi pokazuju kako Kilbrandonova filozofija nastavlja cvjetati unutar sustava maloljetničkog pravosuđa u Škotskoj unatoč najezde suparničkih diskurzivnih formi" (McAra, 2005: 288). Velferizam nije sasvim napustio ni zatvorski sustav za odrasle. Primjerice, strateški dokument *Napraviti razliku (Making a Difference)* s početka 21. stoljeća ima naglašenu rehabilitacijsku orijentaciju i cilja na socijalno uključivanje prijestupnika, a u njemu dolazi do izražaja "holistički" pristup (McAra, 2005: 291), no analiza birokratskih naracija i stvarnog funkcioniranja politike, kako sugeriram na kraju, dvije su različite stvari.
- 7 U pogledu zatvorskoga sustava, Croall navodi da Škotska "ima reputaciju 'kaznene okrutnosti'" (Croall, 2006: 596). U škotskoj se nalazi 15 zatvora, od čega jedan za žene (Cornton Vale) i jedan za maloljetnike (Polmont), a u vrijeme pisanja rada među njima se nalaze dvije privatno upravljane kaznene ustanove (Addiewell i Kilmarnock) (v. SPS, 2017). Vrijedi u ovom kontekstu navesti jednu pitoresknu crticu kakvima komparativna kaznena politika obiluje. Posrijedi je praksa vršenja nužde u posudu u ćeliji, koja se zatim prazni u određeno vrijeme (tzv. *sloping out*), na što su zatvorenici u Škotskoj dugo bili prisiljeni zbog loše infrastrukture i neprikladnih sanitarnih postrojenja, primjerice u zatvoru Somerville. To je još u 2009. godini izazvalo lavinu tužbi sa značajnim financijskim posljedicama za sustav: "Škotska zatvorska uprava odvojila je 67 milijuna funti u svrhu ispunjenja zahtjeva za odštetom zatvorenika. Do 5. ožujka nagodbom je bilo riješeno 3 737 slučajeva s ukupnim troškom od 11,2 milijuna funti a 1 223 slučaja još je uvijek u postupku. Podiže se oko 200 novih zahtjeva mjesečno." Škotske su vlasti reagirale zaštitom proračuna, a ne ljudskih prava. Po hitnom postupku usvojen je zakonski amandman koji je predvidio vremenski rok za rješavanje problema (*time bar*), čime je eliminirana mogućnost budućih "tužbi protiv škotskih ministara zbog kršenja ljudskih prava." Prema procjenama, tako je u proračunu uštedeno 50 milijuna funti. Jedan od zastupnika u raspravi izjavio je "da je najbolji način kojim su zatvorenici mogli izbjeći vršenje nužde u posude bio taj da su poštovali zakon" (svi navodi iz: SLN, 2009).
- 8 Slično tome kako škotski autori idealiziraju škotski velferizam, neki kineski autori romansiraju kineske kaznene prakse,

povezujući ih s konfucijanskim pristupom koji preferira blaže metode društvene kontrole, a s njim se ponekad sinkretički uspijeva povezati čak i kontroverzno kazneno naslijeđe Kulturne revolucije (za primjere ovoga diskursa, v. Zhang i Liu, 2007; Zhang, 2008; Liang i Wilson, 2008).

- 9 "Iako je u pogledu toga malo jasnoće u ovom trenutku, postoje argumenti da bi moglo biti nešto prostora u okviru postojeće nagodbe o devoluciji za određene oblike specifično škotske suradnje u području pravosuđa EU (...)" (Evans, 2016).
- 10 *The Prisoners Control of Release (Scotland) Act*, <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/Bills/80130.aspx> (pristupljeno 20. siječnja 2017.).
- 11 U komparativnim okvirima, kada se uzmu u obzir neke zemlje Istočne Europe, Rusija i ponajprije Sjedinjene Države, škotska zatvorska populacija nije nimalo dramatična i nalazi se u padu: sa stope zatvaranja od oko 120 zatvorenika (na 100 000 stanovnika) početkom tisućljeća, preko 150 oko 2010. godine, smanjila se na manje od 140 u 2016. (138 u studenom 2016., prema posljednjim službenim podacima, v. WPB, 2017).

Literatura

- Blyth, Mark (2016) After Brexit, and Before the Trumping: Is this the end, or the reinforcement, of Neoliberalism. 1. studenog. Predavanje u organizaciji Department of Politics, New School for Social Research, New York.
- Brooks, Libby (2014) Violence in Glasgow as loyalists attack pro-independence supporters. *The Guardian*. 20. rujna <https://www.theguardian.com/uk-news/2014/sep/19/violence-glasgow-scotland-loyalists-attack-independence-supporters> Pristupljeno 19. siječnja 2017.
- CNN (2015) Anthony Bourdain – Parts Unknown: Glasgow, Scotland. 31. svibnja. <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/1505/31/abpu.01.html> Pristupljeno 19. siječnja 2017.
- Croall, Hazel (2006) Criminal justice in post-devolutionary Scotland. *Critical Social Policy* (26) 3: 587-607.
- Evans, Angus (2016) Brexit: Impact on the Justice System in Scotland. *SPICe Briefing* 27. listopada. http://www.parliament.scot/ResearchBriefingsAndFactsheets/SS/SB_16-83_Brexit_Impact_on_the_Justice_System_in_Scotland.pdf Pristupljeno 19. siječnja 2017.
- Liang, Bin i Wilson, Cornice (2008) A critical review of past studies on China's corrections and recidivism. *Crime, Law & Social Change* (50) 3: 245-262.
- McAra, Lesley (2005) Modelling penal transformation. *Punishment & Society* (7) 3: 277-302.
- McAra, Lesley (2008) Crime, Criminology and Criminal Justice in Scotland. *European Journal of Criminology* (5) 4: 481-504.
- Požidajev, Dmitrij (2007) "Challenges of Traditional Violence in Peacebuilding. Izlaganje na 6. globalnoj konferenciji foruma *Inter-Disciplinary.Net*, Budimpešta, <http://www.inter-disciplinary.net/ptb/hhv/vcce/vcce1/Pozhidaev%20paper.pdf> Pristupljeno 20. siječnja 2017.
- SLN (2009) Time-bar on human rights actions against Scottish Ministers. *Scots Law News*, 7. svibnja. <http://www.law.ed.ac.uk/sln/blogentry.aspx?blogentryref=7760> Pristupljeno 17. travnja 2011.
- SPS (2017) Prisons. *Scottish Prison Service*. <http://www.sps.gov.uk/Corporate/Prisons/Prisons.aspx> Pristupljeno 19. siječnja 2017.
- Tata, Cyrus (2015) Sentencing & Penal Policy in the New Scotland: Consultation on Extending the Presumption Against Short Custodial Sentences. https://pure.strath.ac.uk/portal/files/56411454/Tata_2015_sentencing_and_penal_policy_in_the_New_Scotland.pdf Pristupljeno 19. siječnja 2017.
- UD (2006) Hard man. Top definition (Mark, 22. 6.) *Urban Dictionary*. <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=Hard+man> Pristupljeno 20. siječnja 2017.
- VRU (2014) Preventative criminal justice in Glasgow, Scotland. Violence Reduction Unit, http://www.reform.uk/wp-content/uploads/2014/11/Preventative_criminal_justice_in_Glasgow_Scotland.pdf Pristupljeno 20. siječnja 2017.
- WPB (2017). United Kingdom: Scotland. *World Prison Brief*, Institute for Criminal Policy Research, School of Law, Birkbeck, University of London. <http://www.prisonstudies.org/country/united-kingdom-scotland> Pristupljeno 19. siječnja 2017.
- Zhang, Lening (2008) Juvenile delinquency and justice in contemporary China: a critical review of the literature over 15 years. *Crime, Law & Social Change* (50) 3: 149-160.
- Zhang, Lening i Liu, Jianhong (2007) China's Juvenile Delinquency Prevention Law: The Law and the Philosophy. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (51) 5: 541-554. ■